

ПОЛІТИЧНІ ЛІДЕРИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Морарь М.В., к. іст. н., доц.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Тел./факс 8-(0619)-42-35-58

Анотація – аналізуються соціальні та політичні механізми, що приводять до появи еліти, яка є конструктивною силою суспільства.

Ключові слова - влада, революція, політика, корупція.

Політика відіграє велику роль у розвитку суспільства. Від того, яку політику проводить держава, уряд залежать умови життя людей, їх добробут, можливість користування політичними правами і свободами. Політику визначають люди. Тому взаємодія особи і політики – одна з актуальних і центральних проблем сучасної історичної і політичної науки.

Сама по собі тема політичних лідерів і еліт в сучасному світі не може залишити байдужим не тільки фахівця, але й будь-яку людину, незалежно від того, в якій країні – вільній чи тоталітарній – їй випало жити. Це пов'язано з тим, що історичне минуле і сьогодення неможливо зрозуміти без урахування того, хто правив і править країною, незалежно від титулу: імператор, генсек чи президент.

У березні 1990 року на Україні вперше з 1919 року пройшли вільні вибори. Вибори виграла правляча тоді і єдина КПУ. Комуністична більшість об'єдналася у фракцію, названу «групою 239» за числом членів, її очолив А. Мороз. Ця ж більшість вибрала голову – ним став перший секретар ЦК КПУ В. Івашко. Незабаром він віддав перевагу посаді заступника генерального секретаря ЦК КПРС, запропонованій йому М.С. Горбачовим. Головою Верховної Ради стає Л. Кравчук.

Слід особливо відзначити, що сам по собі факт створення нового українського парламенту став надзвичайно важливою подією. Відкрилася нова демократична сторінка в історії української держави. Україна створила свій парламент, який став згодом новим центром політичної влади. Прихід Л. Кравчука на ключову посаду, на думку В. Врубельського, є історичним успіхом для України. Він внутрішньо вже порвав зі збанкрутілою партією і усвідомив, що історія висунула його у вирішальний момент на вирішальну позицію. Розуміючи історичну відповідальність перед своїм народом, Л. Кравчук піднявся на рівень невідкладних завдань часу, що вимагають далекоглядного розуму і політичної волі. Це був справді третій історичний шанс для України досягти вікової мрії – незалежності. Аналіз його промов свідчить про те, що він закликав до консолідації всіх політичних сил країни, велику увагу надавав проблемам влади і Союзного договору.[1]

Серпневий путч 1991 року викреслив конструктивну роботу щодо підписання Союзного договору, створивши невизначену політичну ситуацію в країні. У цих умовах положення Л. Кравчука надзвичайно складне. Він, як політичний лідер України, повинен був визначити свою позицію. Проте з одного боку – диктат центру і реальна загроза застосування силового варіанту, з іншого боку – він розумів, як стверджують люди, які знають його особисто, що цей історичний шанс згаяти не можна. Треба віддати належне Кравчуку, що в цій складній ситуації у своєму першому виступі він дав зрозуміти народу України, що її керівництво відмежовується від путчистів. Не став як Б. Ельцин закликати до масових протестів, але й не перешкоджав їм. Це, практично, був перший крок до незалежності політики України від Центру [2]. По-різному оцінюють політики цей період у діяльності лідера. Однак, незважаючи на суперечливі звинувачення в надмірній обережності та зраді компартії, Л. Кравчуку вдалося консолідуватися з більшістю народу. Про це свідчать результати перших президентських виборів, що відбулися 1 грудня 1991 р. Л. Кравчук отримав 61,59% голосів виборців і став першим Президентом незалежної України.

Першим значним політичним кроком Президента України стало підписання в грудні 1991 р. документів про ліквідацію СРСР та створення Співдружності Незалежних Держав, що зміцнило стан країни як суверенної держави. Слід відзначити, що на зустрічі «трьох» у Біловезькій пущі, за словами Вурбуліса, тільки Кравчук мислив геополітично, з позицій реальної можливості досягнення незалежності України. Правда, даються різні оцінки цій події.

Сам Кравчук відзначив, що йому випала честь брати Україну як немовля на руки, коли вона тільки ставала незалежною. Аналізуючи сьогоденну політичну ситуацію, підкреслив, що він не підписав би Біловезьку угоду, якби знав, до чого це призведе. [3]

Ситуація, в якій опинилася Україна після розпаду СРСР, була надзвичайно складною. Економічний стан катастрофічно погіршувався. Розрив єдиного народногосподарського комплексу, розвал фінансової системи призвели в 1992-1993 рр. до інфляційного шоку, до падіння ВВП і зuboжіння населення. У цих умовах загострюється і політична боротьба. У таких обставинах Л.Кравчук йде на дострокові демократичні вибори, хоча вся реальна влада була в його руках. Таким чином, він продемонстрував, що моральний імператив для політика – найголовніше. В останньому турі Кравчук набрав 45,1 % голосів, Кучма – понад 52%.

У першого Президента незалежної України були звичайно і недоліки. Зокрема, у нього не було команди. Він вважав себе на голову вище свого оточення, і звідси – недооцінка політтехнологій суперника. Він вивів Україну з країн-учасниць «ядерного клубу». Це був вчинок, який ніхто в світі посправжньому не оцінив. Уряд незалежної України залишався надзвичайно млявим і нездатним до конструктивних дій, він ускладнив всі проблеми, допустивши зростання корупції і зловживань серед урядових чиновників. Не поспішало керівництво і з вирішенням фундаментальних питань

державотворення. У країні панувала глибока економічна криза. Більше половини населення України знаходилося за межею бідності.

Проте, дослідження показують, що якщо підвести баланс діяльності Л. Кравчука, то він буде у бік позитиву. По-перше, з його ім'ям пов'язано отримання Україною незалежності, затвердження герба і гімну країни, створення СНД, початок інтеграції України до європейських структур. Справедливу оцінку діяльності Л. Кравчука дав нинішній президент України В. Ющенко: «Я віддаю належне Леоніду Макаровичу Кравчуку, який зробив перші нелегкі кроки на шляху становлення української державності». [4] Також слід зазначити, що дотепер він залишається активним і мудрим політиком. Вся його робота направлена на консолідацію суспільства. Висловлюючись щодо сьогоденної політичної кризи, Л.Кравчук неодноразово звертав увагу на те, що не потрібно драматизувати ситуацію. Необхідно визначити, що важливіше: мир і робота на благо України або конфронтація. Взаємні жорсткі умови – це шлях в нікуди. [5] Така розумна позиція може об'єднати різні політичні сили і відіграти важливу роль у формуванні громадянського суспільства.

На дострокових президентських виборах переміг Л.Д. Кучма.

Роки правління Л.Кучми пройшли під знаком постійного суперництва з парламентом. В основі будь-якої полеміки – боротьба за владу. Сам Кучма сформулював ці відносини таким чином: «Я теж прихильник сильної президентської влади, але для цього в країні повинні бути відповідні умови... Коли парламент, уряд, президентська адміністрація зайняті нескінченним перетягуванням каната, нічого і мріяти про успіхи в економіці». [6]

Можна погодитися з президентом, оскільки він нічого нового не сказав. Загальновідомо, що виконавча і законодавча гілки влади повинні врівноважувати одна одну. Причина в тому, що парламент роздирали політичні пристрасті, кожний із 450 парламентаріїв вирішував перш за все власні проблеми. Тому балансу між гілками влади не виходило. Однак у цій боротьбі, Кучмі вдалося наповнити реальним змістом посаду президента.

Аналізуючи свою діяльність, президент відзначив, що у нього було більше можливостей побудувати нормальний законотворчий процес. Звичайно, сказав Кучма, я звинувачую себе і за помилки в кадровій політиці. Він привів у владу більше 200 представників Дніпропетровського клану. Найяскравішим був П. Лазаренко. У 1998 році Лазаренко втік з України. У цьому відношенні слід зазначити, що Кучма визнав, що вчинив помилку: «Якщо мій онук Роман коли-небудь питає мене про найбільшу помилку в житті, без сумніву відповім: Лазаренко». [7]

Протистояння гілок влади, політична та економічна корупція продовжувалися і в період другого президентського терміну Кучми. Прем'єром був призначений В. Ющенко, віце-прем'єром – Ю. Тимошенко. Вся економічна політика уряду була спрямована на зміну системи, що дає всі умови для тих фінансово-промислових угруповань, які лояльно ставилися до Президента.

Запрошення Тимошенко в уряд запрограмувало майбутнє протистояння. Оцінюючи себе та уряд, вона відзначила: «Не було уряду Ющенка, це абсолютна легенда. Було дві людини – Ющенко і я, які протистояли всій решті уряду і які прагнули зламати ту ганебну тенденцію, коли інтереси України зраджували щодня практично безкоштовно». [8]

У 2000 році економічна та політична криза в Україні поглиблювалася. Падає кредит довіри як у західних, так і східних партнерів.

Історичні факти та політичний аналіз періоду правління Л. Кучми показує, що він проявив себе як добрий тактик і поганий стратег. Прес-секретар президента А. Громницька відзначила: «він (Кучма) відмінно моделює ситуації». [9] За роки його президентства не було визначено стратегію розвитку країни. Україна знаходилася в глибокій економічній і політичній кризі. У результаті приватизації формується національний, переважно компрадорський капітал, зростає корупція чиновників. Первинне накопичення набирало небувалі оберти. До кінця 2001 року в державній власності залишалося вже мало підприємств: у промисловості – 2808 з 97637, у будівництві – 1722 з 53530, у торгівлі – 1660 з 232464. Як свідчать факти, весь серйозний бізнес в Україні зроблено завдяки привілейованим відносинам із вищими державними чиновниками [10].

У період правління Л.Кучми було досягнуто і певних позитивних результатів: стабілізація економіки, грошова реформа, не було серйозних етнічних і локальних конфліктів. Разом з тим, затвердилася авторитарна влада з явно вираженим кланово-сімейним змістом. Україна стала класичною корупційною країною. Відсутність обґрунтованої і зрозумілої суспільству стратегічної орієнтації негативно позначилася на зовнішній політиці.

Лідер Соціалістичної партії А. Мороз, оцінюючи період президентства Л. Кучми, відзначив наступне: «що залишає Кучма після себе Історії? Думаю, про це десятиріччя залишаться два записи – про колосальну деградацію країни і про прийняття Конституції. Все інше буде за межею того, що зацікавить людей майбутнього». Леонід Кравчук, перший президент України дає протилежну оцінку: «Ця епоха – 10 років – була епохою збереження миру і злагоди. Ми не допустили конфронтації в суспільстві, яка б призвела до складних наслідків. Україна пододала важку економічну кризу, страшну інфляцію. Це відбулося завдяки послідовній політиці держави і особисто Президента Кучми».

В. Ющенко, який свого часу називав Кучму батьком, дає дуже скромну оцінку: «З цією людиною багато в чому пов'язано становлення незалежності України. Головне, що Україна відбулася тоді як незалежна держава, адже незалежність могла бути просто загублена. Словом, були речі, які можна віднести до досягнень». [11]

Але все ж таки лідерам незалежної України Л. Кравчуку, Л. Кучмі, В. Ющенку (про якого історія ще скаже своє слово) треба віддати належне: у чомусь вони перевершили самих себе – розпочавши процес, довести який до кінця були неспроможні, обмежені рамками старої, віджилої політичної

ментальності. Тут слід особливо підкреслити, що якості лідера багато в чому залежать від умов середовища, від стану суспільної атмосфери, від уміння лідера знаходити взаєморозуміння з громадськістю та навпаки. Треба визнати, що в 90-ті та 2000-ні роки це як раз виходило нечасто. І суспільство, і керівництво виявилися до кінця не готовими до спільної конструктивної роботи. Нетерплячість знизу та нерозуміння верхами нової політичної ситуації вели до взаємної конфронтації.

Література:

1. Врублевский В.К. Знаковые феномены: Леонид Кравчук, Леонид Кучма, Виктор Ющенко. Записки “аппаратника”. Киев, “Интеллект”, 2005 с 21 – 22; Врублевський В.К. – помічник В.В.Щербицького (травень 1972 – вересень 1989). Член ЦК КПУ (1976 – 1990). Депутат Верховної Ради України (сьомого, восьмого, дев’ятого скликань). Головний науковий співробітник Інституту соціології НАНУ, доктор економічних наук, професор.
2. Мирошникова В.В. Мирошникова Д.С. 100 знаменитых политиков. – Харьков: Фолио, 2006. – с228.
3. Врублевский В.К. Знаковые феномены: Леонид Кравчук, Леонид Кучма, Виктор Ющенко. Записки “аппаратника”. Киев, “Интеллект”, 2005 с 45.
4. Мирошникова В.В. Мирошникова Д.С. 100 знаменитых политиков. – Харьков: Фолио, 2006. – с229.
5. Аргументы и факты в Украине, 2006, №28, с 7.
6. Кучма Л.Д. О самом главном. Киев, 1998, с – 36.
7. Корж Г.П. Леонид Кучма. Настоящая биография второго президента Украины. Харьков.: Фолио, 2005, с 113 - 114.
8. Лоза Р. Невыполненный заказ. Киев, 2002. с 94.
9. Див. пос. 8. – С. 164.
10. Там само. – С. 298 - 300.
11. Врублевский В.К. Знаковые феномены: Леонид Кравчук, Леонид Кучма, Виктор Ющенко. Записки “аппаратника”. Киев, “Интеллект”, 2005 с 37.

Morar M.V. Political leaders of independence Ukraine: historical polytological analysis.

Summary

Social and political mechanisms, which result in appearance of elite which is structural force of society, are analysed